

V správnom veku

In the Right Age

ĽUBICA VOĽANSKÁ, VLADIMÍR POTANČOK

DOI: <https://doi.org/10.31577/SN.2022.1.01> © Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i.
© 2022, Ľubica Voľanská, Vladimír Potančok. This is an open access article licensed under
the Creative Commons

*Ľubica Voľanská, Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i., Klemensova 19,
831 64, e-mail: lubica.volanska@savba.sk*

*Vladimír Potančok, Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i., Klemensova 19,
831 64, e-mail: vladimir.potancok@savba.sk*

How to cite: Voľanská, Ľ., Potančok, V. (2022). V správnom veku. Slovenský národopis, 70(1), 3–7. DOI: <https://doi.org/10.31577/SN.2022.1.01>

Časopis Slovenský národopis oslavuje v tomto roku svoje sedemdesiate narodeniny. Ak by bol človekom, bol by v tzv. treťom veku, ktorý podľa Petra Lasletta prináša pocit naplnenia a preto je tým najlepším v ľudskom živote (Laslett, 1989). Ľudia sa vtedy môžu venovať svojim koníčkom, priateľom a rodine alebo veciam, na ktoré počas života naplneného zamestnaním nemali čas. Tretí vek si teda majú jednoducho užívať a nebáť sa zaháľať či oddychovať.

Náš časopis sa však správa celkom inak, skôr v intenciách *etiky zaneprázdnenosti* (Ekerdt, 1986), podľa ktorej je kvalita obdobia dôchodku často legitimizovaná pohľadom na tento „voľný čas“ ako čas naplnený aktívnym životom a zmysluplným zamestnávaním sa, prípadne začatím plnohodnotnej druhej kariéry.¹ Ponúka tak narátiť o dôchodku, ktorý je prispôsobený prevládajúcim spoločenským hodnotám.²

1 Etika zaneprázdnenosti, pomenovaná podľa dôrazu, ktorý ľudia kladú na zaneprázdnenosť na dôchodku, podporuje správanie, ktoré je v súlade s abstraktnými ideálmi pracovnej etiky. Do istej miery ospravedlňuje voľný čas na dôchodku, bráni dôchodcov pred pripisovaním negatívnych vlastností a neschopnosti či senility. Zároveň definuje úlohu dôchodcu ako aktívneho človeka a celkovo môže pomôcť jednotlivcom adaptovať sa na dôchodok.

2 Pre úplnosť dodajme, že už dlhšiu dobu sa ozýva i množstvo kritiky takéhoto prístupu, ktorú v súvislosti s gerontológmi propagovaným spájaním aktívnosti s pocitom spokojnosti, zdravím a úspešným starnutím, takmer pred dvoma desiatkami rokov vyslovil kanadský sociológ Stephen Katz: „Spojenie aktívnosti s pocitom spokojnosti sa zdá byť takým zrejším a neodskriepiteľným, že jeho

Aj časopis Slovenský národopis/Slovak Ethnology sa rozhodol pustiť sa v posledných rokoch do novej kariéry, s čím sa spája aj niekoľko výraznejších zmien. O jeho predchádzajúcom živote sa môžete dozvedieť z článku Petra Slavkovského (2012), ako aj z úvodníku k 60. výročiu z pera jeho dlhoročnej šéfredaktorky Gabriely Kiliánovej (2012), či z reflexie špeciálnych tém, ktorým sa časopis venoval v danom období: od Zdeňka Uherka o etnicite (2012) a Jany Pospíšilovej o folkloristike (2012). Miroslav Marcelli sa sústredil na recenzie uverejnené v časopise (2012), zatiaľ čo tri bývalé redaktorky Viera Gašparíková, Zora Vanovičová a Hana Hlôšková reflektovali praktickú stránku tvorby Slovenského národopisu (2012).

Gabriela Kiliánová v úvodníku spomenula i mierne oneskorený narodeninový darček k šesťdesiatke časopisu v podobe bibliografie jeho päťdesiatich ročníkov. Bibliografia napokon vyšla na bohatých 400 stranách v roku 2013 a jej zostavovateľmi sú Juraj Zajonc, Mariana Mészárosová a Ingrid Kostovská (2013).

Čísla časopisu z rokov 1953 – 2012 boli kompletne zdigitalizované vďaka spolupráci s Centrom vedecko-technických informácií v Bratislave. Archív z rokov 1953 – 2012 je zverejnený na stránke Ústavu etnológie a sociálnej antropológie, v. v. i.³ Nájdete tu aj voľne prístupné plné verzie textov od roku 2013.⁴

Keďže množstvo informácií o živote časopisu je uvedených v spomenutých príspevkoch, v našom úvodníku len pripomenieme, akými zmenami Slovenský národopis prešiel v posledných rokoch. Čoraz častejšie vychádzajú monotematické interdisciplinárne čísla s inovatívnymi témami, ktoré vznikajú na základe výziev uverejňovaných na webovej stránke ÚESA SAV, sociálnych sieťach ako aj v jednotlivých číslach časopisu. Ako hostujúci editori monotematických čísel pôsobia najmä oslovení zahraniční experti a expertky na danú oblasť, členovia medzinárodnej redakčnej rady alebo v menšej miere pracovníci ústavu. Osvedčila sa spolupráca jedného editora či editorky z radov zahraničných expertov a jedného zo Slovenska. Redakcia zároveň cielene uprednostňuje rozmanitosť autorov a vyvažuje domácich a zahraničných prispievateľov.

Štúdie a eseje prechádzajú dvojito zaslepeným recenzným konaním, pričom výber a získanie posudzovateľov predstavuje časovo náročnú fázu redakčnej práce. Okrem toho, že posudky poskytujú cenné pripomienky autorom prác a prispievajú k zlepšeniu ich bádateľskej práce celkovo, vplývajú predovšetkým na kvalitu publikovaných textov, čo je hlavným cieľom redakcie. Od roku 2021 sme sa rozhodli oslovovať jedného hlavného recenzenta pre všetky štúdie a eseje v rámci jedného čísla, pričom každý článok má aj ďalšieho „vlastného“ recenzenta. Tento krok dáva hlavnému recenzentovi možnosť porovnať úroveň všetkých recenzovaných článkov prostredníctvom jednej optiky, čím sa zabezpečuje kvalitatívna vyváženosť čísla.

spochybňovanie je v rámci gerontologických kruhov považované za neprofesionálne, ba priam karcínske“ (Katz, 2000: 135).

3 Prístupné na: <http://www.uet.sav.sk/?q=sk/slovensky-narodopis&page=9>.

4 V úplnom znení sú verejne prístupné tie texty z archívu, na zverejnenie ktorých má pracovisko licenčné práva podľa zákona č. 618/2003. Od roku 2013 sú pravidelne zverejňované plné verzie textov zo všetkých aktuálnych čísiel, nakoľko redakcia zaviedla licenčné zmluvy so všetkými autormi príspevkov.

Medzi rokmi 1959 – 2009 časopis vychádzal v podobe štyroch čísel (niekedy dvoj-čísel) ročne v českom a slovenskom jazyku, s resumé v nemčine, ruštine a občas francúzštine. Od roku 1990 začala postupne tieto tri jazyky sumárov nahrádzať angličtina, od roku 1994 sa začali uverejňovať aj anglické abstrakty (po roku 1997 i s kľúčovými slovami) a sumáre sa začali pomaly vytrácať. Od roku 2010 k štyrom číslam v slovenčine (češtine) pribudlo piate číslo v anglickom jazyku. Táto prax trvala do roku 2013, a keďže záujem o publikovanie v anglickom jazyku stále rástol, od ročníka 62 (2014) vychádzali jednotlivé čísla v rozličných jazykových mutáciách „na preskáčku“ – prvé a tretie číslo bolo v slovenčine a češtine, zatiaľ čo druhé a štvrté v angličtine. Anglický jazyk čísel prispel k tomu, že časopis číta oveľa viac ľudí aj v zahraničí a články sa dostávajú do povedomia medzinárodnej vedeckej verejnosti. V roku 2020 sa pomer čísel v prospech anglického jazyka zvýšil na 3:1. Číslo v slovenskom jazyku, ktoré vychádza pravidelne ako prvé v roku, však považujeme za nemenej dôležité, nakoľko prispieva ku kultivácii jazyka a výrazových prostriedkov v rámci vedných disciplín, na ktoré sa časopis orientuje.

Aj tento rok si časopis zaslúžil narodeninový dar, tentokrát v podobe nového grafického šatu. Chceli sme tak prispieť k zvýšeniu vizuálnej atraktivity časopisu ako aj jeho čitateľnosti. Farebné ilustrácie, ktoré boli doteraz súčasťou tlačenej verzie čísla, sa stali neoddeliteľnou súčasťou online verzie časopisu.

Slovenský národopis získal v roku 2015 členstvo v databázach DOAJ a ProQuest, v roku 2017 bol zaevidovaný do nórskej databázy vedeckých časopisov NSD (Norwegian Centre for Research Data) a v roku 2018 bol prijatý do databázy Emerging Sources Citation Index (ESCI WoS), čo pokladáme za veľký úspech viacročného úsilia, komunikovania s databázou a skvalitňovania časopisu. Od roku 2020 (so spätnou platnosťou pre rok 2019) je časopis zaradený aj do databázy Scopus.

Od štvrtého čísla časopisu roku 2017 redakcia zaviedla DOI pre vedecké články, aby bola možná presná identifikácia príspevkov. Od roku 2022 bude poskytovateľom trvalých identifikátorov digitálneho obsahu výlučne Ústredná knižnica SAV v Bratislave. Číslo DOI plánujeme postupne udeľovať aj starším článkom, pri ktorých to umožňuje uzavretá licenčná zmluva s autormi a autorkami, prípadne boli v čase publikovania príspevkov zamestnancami Národopisného ústavu / Ústavu etnológie SAV, a tak ich viac zviditeľniť na internete a zvýšiť ich citačný potenciál.

Rozsah tém, ktorým sa časopis venuje, je vskutku široký. Prvé číslo jubilejného 70. ročníka Slovenského národopisu okrem štyroch štúdií a niekoľkých recenzií kníh k téme Dobrovoľné a vynútené pohyby obyvateľov (Česko)Slovenska v 20. storočí, o ktorých sa zmieňuje nasledujúci úvod od hosťujúceho redaktora Petra Salnera (Salner, 2022), dopĺňajú aj dva príspevky mimo hlavnej témy. Obidva môžu slúžiť ako príklad univerzálnosti metód etnológie a sociálnej antropológie a jej schopnosti obstať aj v multidisciplinárnom a aplikovanom výskume. Zároveň sa oba venujú ekonomike kultúrneho dedičstva i v spojení s vynájdenu tradíciou, ako o nej píše Eric Hobsbawm (Hobsbawm, 1983).

Tým prvým je štúdia *Produkční rybářství v naracích lokálních stakeholderů: příklad Blatná* a napísali ju Zdeněk Uherek a Vojtěch Kouba. Autori hľadajú vzťahy a sú-

vislosti medzi kultúrnymi tradíciami, v tomto prípade reprezentovanými rybníkárstvom v juhočeskom regióne Blatensko, a ich možným využitím v cestovnom ruchu a krajinotvorbe. Text vychádza z rozboru a interpretácie kvalitatívneho dotazníka, ktorého adresátmi boli dôležití hráči zo spomínaného regiónu – nielen chovatelia a predajcovia rýb, ale napríklad aj zástupcovia miestnej samosprávy a kultúrnych inštitúcií. Výsledkom bola analýza stavu povedomia o tomto druhu hospodárenia a vytipovanie oblastí, na ktoré by sa bolo potrebné sústrediť v budúcnosti pri jeho ďalšom rozvoji a propagácii, čo môže zvýšiť prosperitu celého regiónu.

Druhým príkladom multidisciplinárneho prístupu k aktuálnej téme rozvoja regiónov, tentoraz z pohľadu, ktorému nebola venovaná v slovenskej etnologickej literatúre takmer žiadna pozornosť, je článok dvojice Zuzana Beňušková a Janka Oravcová *Nehmotné kultúrne dedičstvo ako súčasť priemyselného vlastníctva: zemepisné označenia*. Cieľom tejto prehľadovej štúdie je priniesť základné informácie o systéme poskytovania ochrany vybraným prvkom nehmotného kultúrneho dedičstva s akcentom na označenia produktov zohľadňujúcich zemepisné označenie. Autorky objasňujú základné pojmy, právne rámce a definície, ktoré sú zosúladené s ochranou priemyselného vlastníctva, ale tiež historický proces vzniku a udeľovania chránených označení vybraným výrobkom a súčasný stav tejto zložitej problematiky. Je zaujímavé sledovať rôzne stratégie a peripetie pri získavaní a obhajovaní tohto označenia, ktoré môže priniesť výrobcom konkurenčnú výhodu, ale aj rôzne obmedzenia a ohrozenia. „Nálepka“ kultúrneho dedičstva má však zjavný potenciál slúžiť ako ekonomický nástroj regionálneho rozvoja.

Súčasťou čísla sú tiež recenzie odborných kníh nielen k téme čísla, ale aj mimo témy. Autormi publikácií sú pracovníci Ústavu etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i., ako aj odborníci a odborníčky z iných pracovísk. Zvláštne miesto patrí recenzii zborníka *Milan Leščák – vedec, pedagóg, človek*, ktorý editovala Hana Hlôšková (2021). Je spomienkou na Milana Leščáka (12. 10. 1940 – 18. 1. 2022), vedúcu osobnosť slovenskej etnológie a dlhoročného pracovníka Národopisného ústavu SAV (predchodcu Ústavu etnológie SAV), ktorý v rokoch 1988 – 1992 zastával funkciu riaditeľa. Recenziu napísala Alžbeta Lukáčová.

Redakcia Slovenského národopisu chce vyjadriť nádej, že náš časopis, aj keď prechádza neustálym vývojom, bude aj vo svojom jubilejnom roku naďalej prinášať kvalitné vedecké texty prispievajúce k lepšiemu poznaniu zákonitostí vývoja spoločnosti bez ohľadu na to, v akom jazyku budú uverejnené. Veríme, že ak by bol človekom, jeho „tretí vek“ by bol zmysluplne naplnený dynamickým rozvojom etnológie, sociálnej antropológie a ďalších vedných disciplín, ktorým poskytuje priestor.

LITERATÚRA

- Ekerdt, D. (1986). The Busy Ethic: Moral Continuity Between Work and Retirement. *The Gerontologist*, 26(3), 239–244.
- Gašparíková, V., Vanovičová, Z., Hlôšková, H. (2012). Ako sa pečie časopis? (Spomienky troch bývalých redaktoriek Slovenského národopisu). *Slovenský národopis*, 60(4), 433–439.

- Hlôšková, H. (2020). *Milan Leščák – vedec, pedagóg, človek*. Bratislava: Národopisná spoločnosť Slovenska.
- Hobsbawm, E. (1983). Introduction: Inventing Traditions. In: E. Hobsbawm, T. Ranger (Eds.), *The Invention of Tradition* (s. 1–14). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kiliánová, G. (2012). Editorial. *Slovenský národopis*, 60(4), 391–394.
- Katz, S. (2000). Busy Bodies: Activity, Aging, and the Management of Everyday Life. *Journal of Aging Studies*, 14(2), 135–152.
- Laslett, P. (1989). *A Fresh Map of Life: The Emergence of the Third Age*. London: Weidenfield and Nicholson.
- Marcelli, M. (2012). Čítanie odzadu: čo nemuselo vyjsť, ale vyšlo. *Slovenský národopis*, 60(4), 415–424.
- Pospíšilová, J. (2012). Folkloristika v Slovenském národopise v letech 2003 – 2012. *Slovenský národopis*, 60(4), 404–414.
- Salner, P. (2022). (E)migrácie: fenomén večne aktuálny. *Slovenský národopis*, 70(1), 8–15.
- Slavkovský, P. (2012). Journal Slovenský národopis in the Context of Time (1953–2012). *Ethnologia Slovaca et Slavica*, 35, 21–37.
- Uherek, Z. (2012). Slovenský národopis a etnicita: obsahové a tematické zaměření časopisu. *Slovenský národopis*, 60(4), 395–403.
- Zajonc, J., Mészárosová, M., Kostovská, I. (2012). *Slovenský národopis 1953 – 2002: Bibliografia*. Bratislava: Ústav etnológie SAV.